

Diş Süslemeleri¹

Teeth Mutilations

Zehtiye Füsün YAŞAR², Ayla SEVİM EROL³

Özet

Dişin normal anatomik formunu bozmak, değiştirmek olarak tanımlanabilen diş mutilasyonları, antropologların ilgilendiği konulardan olup çeşitli kültürlerde ve coğrafi bölgelerde sıklıkla görülen olgulardır. Bu tip etnik davranışlar zaman zaman ilkelik, barbarlık olarak tanımlanabilse de ilkel topluluklarda olduğu gibi gelişmiş topluluklarda da görülebilmektedir. Diş kronunun; tamamen alınması veya dişin çekilmesi, yontularak kama şeklinde sivriltilmesi, kakma yöntemiyle biçimlendirilmesi, cilalanması veya kron üzerine dövme yapılması şeklinde olabilen diş süslemeleri ne amaçla yapılırsa yapılsın konusu insan ve insan davranışlarını incelemek olan antropolojiyi geçmişte olduğu gibi günümüzde de ilgilendirmektedir. Vücudun en sağlam ve dış etkilere en dayanıklı yapıları olan dişler üzerinde gözlenen mutilasyonlar özellikle adli antropoloji açısından kimlik tespiti ve kişinin yaşadığı toplumun özelliklerinin belirlenmesi nedeniyle önemlidir.

Bu derlemenin amacı antik dönemden beri dişlerde yapılan süslemeler hakkında bilgi vermektir.

Anahtar kelimeler: Dişler, Mutilasyon, Kimliklendirme

Abstract

The term mutilations is used generally to mean to spoil and to change the anatomical shape of the tooth. These cases frequently seen in various cultural and geographical regions are the subject matters of anthropologists. Although this type of ethnical behaviors can be described as barbarian, primitive behaviors, they can be seen in developed societies as in the primitive societies. Anthropology, which analyses the human and human behaviors, is interested today as did in the past with the teeth mutilations, made by removing the tooth chrone or the tooth, making the tooth sharply pointed by carving, shaping the tooth by enchancing, polishing the tooth or making tattoo on the chrone. Mutilations observed on the teeth which are the strongest and the most durable structures of the body against external effects are anthropologically important in identification and determination of the characteristics of the society to which the person belongs.

Purpose of this review is to give information about the mutilations made on teeth since antique periods.

Key Words: Teeth, Mutilations, Identification

¹ Bu makale; Türk Kültüründe Beden Uluslararası Sempozyumu'nda , (Nisan 2007, İstanbul) "Geçmişte ve Günümüzde Diş Süslemeleri" başlığıyla sözel ve I. Türkçe Konuşan Adli Bilimciler Kongresi'nde, (Aralık 2007, Avanos/Nevşehir) "Diş Mutilasyonları", başlığıyla poster olarak sunulmuştur.

² Yrd. Doç. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, zehtiye2004@yahoo.com

³ Prof. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, aylasevimerol@mehmetakif.edu.tr

Giriş

Dişler estetik, fonasyon ve fonksiyon gibi görevleri olan, vücudumuzun en dayanıklı yapılarıdır. Diş süslemeleri denince öncelikle dişlerin anatomik şeklinde yapılan değişiklikler akla gelmelidir. Bu değişiklikler, mutilasyon, alterasyon, deformasyon gibi terimlerle açıklanabilir. Mutilasyon Latin kökenli bir kelime olup, genellikle bozmak, harap etmek, zarar vermek anlamında kullanılmakta ve bir organın normal anatomik formunu bozmak, değiştirmek olarak tanımlanabilir.

Diş mutilasyonları, antropologların ilgilendiği konulardan olup çeşitli kültürlerde ve coğrafi bölgelerde sıklıkla görülen olgulardır (Milner,1991;Alt,1982). Tarih boyunca insanlar çeşitli nedenlerle (ki bu nedenlerden en belirgin olanı güzelleşmektir) vücutlarında bazı değişiklikler yapmışlar ve bu amaçla baş, burun, kulak, boyun, diş, dudak ya da ayak gibi organlarının şekillerini değiştirmeye çalışmışlardır. Bu tip etnik davranışlar zaman zaman ilkellik, barbarlık olarak tanımlanabilse de ilkel topluluklarda olduğu gibi gelişmiş topluluklarda da görülebilmektedir. Kökeni tarih öncesi çağlara kadar uzanan bu tür uygulamalar zamanla moda dönüştürerek geniş bir coğrafik dağılım göstermiştir (Özbek, 2000).

Mutilasyon Çeşitleri

Diş mutilasyonları dişlerin şeklinde yapılan değişiklikleri kapsamakla birlikte dişlere yapılan dolgular ve inlaylerde diş mutilasyonları olarak değerlendirilir (Saville,1913,Milner,1991;Romero,1970). Dişlerde, diş çürüğü nedeniyle yapılan dolgular ve kron kaplamaları veya ortodontik amaçlı bandlar yanı sıra, kişinin veya yaşadığı toplumun gelenekleri ya da kişinin alışkanlıklarına bağlı değişiklikler de görülebilir. Dişlerde alışkanlığa bağlı değişikliklere örnek olarak pipo içme alışkanlığı gösterilebilir. Gerek prehistorik gerekse modern toplumlarda bu alışkanlığa bağlı olarak alt ve üst çene ön dişleri arasında baklava dilimi şeklinde açıklık gözlenir (Scott,1997). Bu olgulara günümüz Batı Amerika toplumlarında da rastlamak mümkündür (Biedenhann,1985).

Diş mutilasyonları çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Romero tarafından yapılan sınıflandırmada diş mutilasyonları başlıca 3 grupta toplanmaktadır;

1. Diş kronunun dış hatlarında yapılan değişiklikler,
2. Diş kronunun ön yüzeyinde yapılan değişiklikler,
3. Diş kronunu hem dış hatlarında hem de ön yüzeyinde yapılan değişiklikler (Romero, 1970).

Dişlerde özellikle ön dişlerde görülen ve süsleme amacıyla yapılan mutilasyonlar konusunda yapılan diğer bir sınıflandırma;

1. Diş kronunun tamamen alınması veya dişin çekilmesi,
2. Diş kronunun yontularak kama şeklinde sivriltilmesi,
3. Diş kronunun kakma yöntemiyle biçimlendirilmesi,
4. Diş kronunun cilalanması veya kron üzerine dövme yapılması şeklinde özetlenebilir (Özbek, 2000).

Dişlerde süsleme amacıyla yapılan uygulamalardan belki de en bilinçsizi, özellikle Afrika ve Avustralya'da dişlerin çekilmesi şeklinde yapılan uygulamadır. Daimi diş germelerinin diş sürmeden önce kızgın bıçaklarla zarar verilerek çıkartılması acı bir örnektir (Pindborg, 1969). Diş çekimiyle ilgili ilk örnekler Kuzey Afrika ve Japonya'da tarih öncesi çağlara kadar uzanmaktadır. Üst yontma taş döneminde Asselar topluluğu erkeklerinin üst kesici dişleri söküldüğü gibi Filistin'de Shongbah bölgesinde yapılan kazılardan çıkarılan kadın kafataslarında da alt kesici dişleri çekilmiş olduğu gözlenmiştir. Günümüzde diş çekimi ile ilgili mutilasyon örneklerine Okyonusya'da Yeni Hebrid takımadalarında yaşayan Big Nambos yerlilerinde görmekteyiz. Bu bölgede evliliğe hazırlanan genç kızların üst orta kesici dişlerinin çekilmesi yaygın bir gelenektir. Vietnam'ın güneyinde yaşayan Moi kadınlarında ise üst kesici ve köpek dişlerinin kronlarının kesildiği bilinmektedir (Özbek, 2000).

Endonezya kökenli ve bugün Çin Hindi yarımadasında yaşayan Mnong yerlilerinde üst ön dişlerin testere şeklindeki kesici aletlerle yontulması erkekliğe geçişi simgeleyen bir gelenektir. Neolitik dönemde Orta Amerika'da değerli taşların dişlere kakma yoluyla yerleştirildiği ve Hindistan'da özellikle seçkin zümreye ait olduğunu belirtmek için dişlerin orta kısımlarından delinerek metal bir çubuk geçirildiği bilinmektedir (Özbek, 2000).

Borneo'da yaşayan eski toplumlarda ön dişlerin karartıldığı veya dişlere pirinçten yapılmış süslemelerin yerleştirildiği bilinmektedir. Estetik amaçla ön dişlere dolgu yapılması birçok kültürün ortak özelliğidir (Ortner, 1966). Diş mutilasyonlarının en kolay ve basit şekli dişlere yapılan dolgulardır. Diş mutilasyonlarının bir başka şekli de Amerikan toplumlarında görmekteyiz. Bu toplumda özellikle ön diş kronlarının koni şeklinde sivriltildiği veya diş kronlarına ön yüzeylerine geometrik şekiller verildiği bilinmektedir. Yine bu topluma ait bir diğer mutilasyon da diş kronlarına mücevher yerleştirilmesi şeklindedir (http://www.uic.edu/classes/osci/osci590/6_1).

Dişlerin cilalanması da diş süslemelerinin örneğidir. Bu amaçla bitkilerden elde edilen özel boyalar kullanılarak dişler özellikle kırmızı ve siyah renkle cilalanmaktadır. Diş cilalanasında siyah renk sıklıkla Asya ve Çin Hindi'nde uygulanmakta olup, kişinin yaşamı boyunca diş üzerinde kalmaktadır (Özbek, 2000).

Günümüzde estetik amaçlarla dişlerde yapılan değişiklikler;

1. Adeziv sistemler (bonding; dişin şeklini, boyutunu ve rengini değiştirmek amacıyla doğal dişin dış yüzeyine tutturulan ajanlardır),
2. Diş beyazlatma (bleaching) (dişlerin yapısında oluşan renklemeleri gidermek amacıyla yapılan işlemlerdir),
3. Kronlar (Hasarlı bir dişi yeniden eski haline getirmek için dişe uygulanan bir kaplamadır),

4. Köprüler (Bir veya birden fazla dişin kaybı durumunda oluşan boşlukları doldurmak için, komşu dişlerden destek alınması esasına dayanan bir tedavi şekli olup sabit ve hareketli olmak üzere iki şekilde yapılır),
5. İmplant (eksik olan dişlerin fonksiyon ve estetiğini sağlamak amacıyla çene kemiğine yerleştirilen yapay diş kökleridir),
6. Laminantlar (estetik sorunları olan ön dişlere porselenden hazırlanan tabakanın yerleştirilmesidir) olarak sınıflandırılabilir (<http://www.hekimim.com>).

Bu sınıflama yanı sıra inlay ve onlaylerde diş mutilasyonlarına örnek gösterilebilir. Bu tip restorasyonlar arka grup dişlerin çiğneyici yüzeylerinde ve diş renginde yapılır (<http://www.dentalstudyo.com/>). Dişlerdeki çapraşıklıklar ve çenelerdeki anomaliler düzeltmeyi amaçlayan ve diş hekimliği uygulamalarının önemli bir dalı olan ortodonti de günümüzde estetik amaçla uygulanan diş mutilasyonları olarak değerlendirilebilir (<http://www.teknoakademi.com/>).

Günümüzde uygulanan diş mutilasyonlara sıklıkla dişin fonksiyonlarını daha iyi yapmasını amaçlamakla birlikte bazı uygulamalar sadece kişiler ve toplumlara göre değişen estetik anlayışının sonucudur. Sadece estetik amaçla ve belki de moda olarak yapılan diş mutilasyon örneklerini diş piercingleri, diş dövmeleleri ve diş kronlarının ön yüzeylerine yerleştirilen altın veya elmas gibi mücevherler olarak sıralamak mümkündür.

Sonuç

Mutilasyonlar her ne amaçla yapılsa da konusu insan ve insan davranışlarını incelemek olan antropoloji geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu tür uygulamalarla yakından ilgilidir. Vücudun en sağlam ve dış etkilere en dayanıklı yapıları olan dişlerde üzerinde gözlenen mutilasyonlar özellikle adli antropoloji açısından kimlik tespiti ve bireyin yaşadığı toplumun özelliklerinin belirlenmesi nedeniyle önemlidir.

Kaynaklar

- Milner GR, Larsen. (1991). *Teeth as artifacts of human behavior: Intentional mutilation and accidental modification*. In MA Kelley, CS Larsen, eds: *Advances in Dental Anthropology*. New York: Wiley-Liss.
- Alt KW, Pichler SL. (1998). *Artificial modifications of human teeth*. In KW Alt, FW Rosing, M Teschler-Nicola, eds: *Dental Anthropology: Fundamentals, Limits, and Prospects*. New York: Springer-Verlag/Wien.
- Biedenhann SJ, van Reenen JF. (1985). Tooth extraction and tooth mutilating practices amongst the Herero peoples of South West Africa (Namibia). *Journal of South African Dental Association*, 40, 531–536.
- Romero (1970). Dental mutilation, trephination, and cranial deformation. In TD Stewart, (ed): *Handbook of Middle American Indians*. 9: 50–69.
- Saville MH (1913). Precolumbian decoration of the teeth in Ecuador. With some account of the occurrence of the custom in other parts of North and South America. *American Anthropologist*, 15, 377-394.

- Özbek, M. (2000). *Dünden Bugüne İnsan*. Ankara: Pelin Ofset.
- Scott, G. &Turner II, C. (1997). *The Anthropology of modern human teeth*. New York: Cambridge University Press.
- Pindborg, J. (1969). Dental mutilation and associated abnormalities in Uganda. *Am. J. Phys. Anthropol*, 31, 383–390.
- Ortner (1966). A recent occurrence of an African type tooth mutilation in Florida. *Am. J. Phys. Anthropol*, 25,177–180.
- <http://www.uic.edu/classes/osci/osci590/61TheCulturalModificationOfTeeth.htm> (Erişim Tarihi: Ocak 2007).
- <http://www.hekimim.com/estetik/estetikmenuresimleri.html> (Erişim Tarihi: Ocak 2007).
- <http://www.dentalstudyo.com.tr/estetik.htm> (Erişim Tarihi: Ocak 2007).
- <http://www.teknoakademi.com/dentart/detay.asp?id=15&kat=7> (Erişim Tarihi: Ocak 2007)